

نخستین کوشش‌های قانون‌گذاری در ایران

به دانشمندگرایی دولت دیرین
جناب آقای دکتر رسول جعفریان
با ارادت تقدیم می‌گردد.

تهران ۷/۱۱/۹۷

سید علی آل‌داوود

به اهتمام

سید علی آل‌داوود

مجموعه انتشارات
ادبی و تاریخی
موقوفات دکتر محمود افشار

[۶۲]

گنجینه اسناد و تاریخ ایران

هیأت گزینش کتاب و جایزه

دکتر سید مصطفی محقق داماد - دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی - دکتر زاله آموزگار - دکتر جلال خالقی مطلق
دکتر حسن انوری - دکتر فتح الله مجتبیایی - دکتر محمود امیدسالار - کاوه بیات
دکتر محمد افشین وفایی (مدیر انتشارات)

درگذشتگان

ایرج افشار - دکتر سید جعفر شهیدی - دکتر جواد شیخ الاسلامی - دکتر اصغر مهدوی - دکتر یحیی مهدوی

نخستین کوشش‌های قانون‌گذاری در ایران

به اهتمام **سید علی آل داود**

گرافیسیت، طراح و مجری جلد **کاوه حسن بیگلر**

لینتوگرافی **صدف**

چاپ متن **آزاده**

صحافی **حقیقت**

تیراژ **۱۱۰۰ نسخه**

چاپ اول **پاییز ۱۳۹۷**

ناشر

انتشارات دکتر محمود افشار

خیابان ولی عصر، بالاتر از چهارراه پارک وی، خیابان عارف‌نسب

تلفن: ۲۲۷۱۳۹۳۶ دورنما: ۲۲۷۱۳۹۳۶

با همکاری انتشارات سخن

خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان وحید نظری، پلاک ۴۸

تلفن: ۵-۶۶۹۵۳۸۰۴ دورنما: ۶۶۴۰۵۰۶۲

تلفن تماس برای تحویل کتاب در تهران و شهرستان‌ها

۵-۶۶۹۵۳۸۰۴

شورای تولیت

متولیان مقامی

رئیس مجلس - رئیس دیوان عالی کشور - وزیر فرهنگ (وزیر آموزش و پرورش)
وزیر بهداشت و درمان و آموزش پزشکی - رئیس دانشگاه تهران (با معاونان اول هر یک از این پنج مقام) (طبق ماده ۲ و قننامه)

متولیان منصوب و منسوب

دکتر سید مصطفی محقق داماد (رئیس شورا) - دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی (جانشین: دکتر محمد اسلامی - بازرس)

سید محمود دعایی - دکتر علی محمد میر (جانشین: دکتر احمد میر)

ساسان دکتر افشار - آرش افشار (بازرس)

موسسه فرهنگی هنری دکتر محمود افشار

دکتر سید مصطفی محقق داماد (رئیس هیأت مدیره) - دکتر محمد افشین وفايي (مدیر عامل) - آرش افشار (بازرس)

درگذشتگان

دکتر مهدی آذر - حبیب الله آموزگار - دکتر جمشید آموزگار - کریم اصفهانیان
ایرج افشار، سرپرست عالی و بازرس (منصوب واقف، از ۱۳۶۳-۱۳۸۹) - مهر بانو دکتر افشار
مهندس نادر افشار - بهروز افشار یزدی - دکتر سید جعفر شهیدی، رئیس هیأت مدیره (از ۱۳۶۳ تا ۱۳۸۳)
دکتر جواد شیخ الاسلامی - اللهیار صالح - دکتر منوچهر مرتضوی - دکتر اصغر مهدوی - دکتر یحیی مهدوی - دکتر محمدعلی هدایتی

یادداشت واقف

اول

طبق ماده ۲۳ و قفنامه اول مورخ یازدهم دی ماه ۱۳۳۷ ه. ش. درآمد باید صرف ترجمه و تألیف و چاپ کتب و رسالات که با هدف این موقوفات موافق باشد و همچنین کمک به مجله آینده در صورت احتیاج و احتمالاً دادن جوایز به نویسندگان به شرح دستور این و قفنامه گردد.

دوم

هدف اساسی این بنیاد ملی طبق ماده ۲۵ و قفنامه تعمیم زبان فارسی و تحکیم وحدت ملی در ایران می باشد. بنابراین کتبی که با بودجه این موقوفات منتشر می شود باید مربوط به لغت و دستور و ادبیات فارسی و جغرافیای تاریخی و تاریخ ایران باشد. کتب کلاسیکی مدارس عمومی نباید با درآمد این موقوفات چاپ شود.

سوم

طبق ماده ۲۶ مقداری از کتب و رسالات چاپ شده با بودجه این موقوفات باید به طور هدیه و به نام این موقوفات به مؤسسات فرهنگی، کتابخانه ها و قرائتخانه های عمومی ایران و خارج و بعضی از دانشمندان ایران و مستشرقین خارجی فرستاده شود.

چهارم

چون نظر بازرگانی در انتشارات این موقوفات نیست و تا حدی تحمل زبان هم جایز است طبق ماده ۲۷ و قفنامه هیچ کتاب و رساله نباید کمتر از قیمت تمام شده و همچنین مبلغی زائد از بهای تمام شده با افزایش صدی ده تا بیست و پنج قیمت گذاری شود... این افزایش ۲۵ درصد به واسطه حداقل حق الزحمه فروشندگان و هزینه ای است که برای پست و غیره تحمیل می شود. از کتابفروشان تقاضا داریم که در این امر خیر ملی که ابداً جنبه تجارتي ندارد با ما یاری و تشریک مساعی بنمایند.

پنجم

بر اساس موافقت‌نامهٔ دوم (مورخ ۱۳۵۲/۴/۱۲) که میان واقف و دانشگاه طهران به امضاء رسیده، قسمت‌های مهمی از رقبات، مانند جایگاه سازمان لغت‌نامهٔ دهخدا و محل مؤسسهٔ باستان‌شناسی به‌طور رایگان به دانشگاه طهران واگذار شده و رقبات دیگری هم با درآمد آنها طبق مادهٔ دوم برای اجرای مفاد وقف‌نامه که از جمله عبارت از دادن جوایز ادبی و نشر کتب تاریخی و لغوی راجع به ایران (به استثنای کتب درسی) می‌باشد در اختیار دانشگاه طهران قرار می‌گیرد که وصول نموده و به نام این موقوفات اعطا و نشر گردد.

ششم

چون طبق مادهٔ ۳ موافقت‌نامهٔ نامبرده مقرر شده است که از طرف ریاست دانشگاه یک نفر از متولیان این موقوفات که از طرف واقف به عضویت کمیتهٔ انتشارات بنیاد معین شده باشد برای سرپرستی ادارهٔ امور جوایز و نشر کتاب انتخاب شود ریاست دانشگاه آقای ایرج افشار را که از متولیان شورای تولیت است و از طرف واقف نیز به عضویت کمیتهٔ نامبرده معین شده به سمت سرپرست انتخاب و برقرار نمودند.

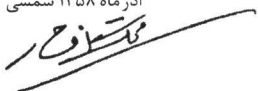
هفتم

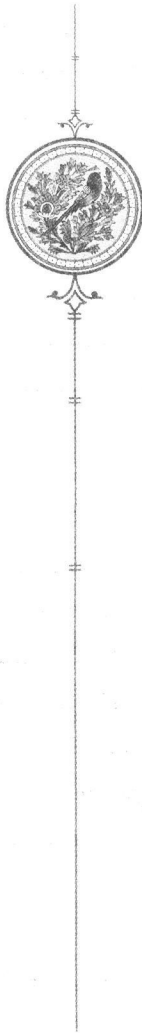
چون نگارندهٔ این سطور به واسطهٔ کبر سن (۸۶ سال شمسی) از این پس نخواهم توانست به سرپرستی این کارها بپردازم، از این پس تمام اختیارات خود را در انتخاب تألیف و ترجمه و خرید کتب و غیره به فرزند ارشد خود ایرج افشار واگذار کردم. در این چند سال اخیر هم که ده جلد از تألیفات خودم از طرف موقوفات به طبع رسیده با کوشش و سرپرستی وی بوده است. کسانی که مایل به همکاری در تألیف یا ترجمه و نشر کتاب هستند می‌توانند به او مراجعه کنند. تنها شرط کار موافق بودن تألیف و ترجمه با هدف‌های این بنیاد، یعنی ترقی ملت و کشور و تعمیم زبان فارسی و تکمیل وحدت ملی در ایران که وطن مشترک و زبان رسمی و ملی همهٔ ایرانیان است می‌باشد.

هشتم

این یادداشت کلی برای چاپ در آغاز هر یک از نشریات این بنیاد نوشته شده است.

دکتر محمود افشاربیزی
آذر ماه ۱۳۵۸ شمسی

فهرست

۱۳	مقدمه
۱۷	بخش اول: دوران پیش از مشروطه.
۱۹	(۱) کتابچه قانون، رساله‌ای کهن در حقوق اساسی و اداری ایران
۴۷	(۲) نخستین قانون مدنی ایران
۱۴۵	(۳) نخستین قوانین مجازات در ایران
۲۲۱	(۴) حقوق اساسی و نهادهای قانونی
۳۵۹	(۵) مجلس شورای دولتی
۳۶۵	(۶) رساله‌ای در حقوق دولت و ملت (تحفه خاقانیه)
۴۱۹	(۷) قانون تسهیل ساختن طرق و شوارع
۴۳۱	(۸) قانون ثبت و مهر دولتی
۴۴۳	(۹) کاداستره، قانون ممیزی املاک و اراضی
۴۷۵	(۱۰) دو رساله در باب نشان‌های دولتی ایران در عصر قاجار
۴۹۷	(۱۱) رساله امیریه در قواعد نظام
۵۱۳	(۱۲) رساله در حقوق اداری ایران
۵۴۹	(۱۳) لایحه قانون تشکیلات عدلیه
۵۷۱	(۱۴) قانون تشکیل اداره مدعی عمومی
۵۷۵	(۱۵) برگی از تاریخ ثبت اسناد در ایران
۵۸۵	(۱۶) تاریخچه آیین دادرسی در ایران

۵۹۵	(۱۷) رسالات حقوقی کراسه المعی
۶۱۳	(۱۸) دیوان‌خانه عدلیه اعظم
۶۲۱.	بخش دوم: مشروطه و ادوار پس از آن
۶۲۳	(۱۹) قانون دیوان عدالت عظمی
۶۲۵	(۲۰) نخستین قانون روابط مالک و زارع در ایران
۶۴۳	(۲۱) رساله‌ای در باب شیوه اجرای قانون اساسی
۶۵۱	(۲۲) اسنادی درباره تغییر تشکیلات دادگستری در دوره داور
۶۵۷	(۲۳) گزیده قوانین [از مجلس اول تاکنون]
۶۷۱	اسناد و تصاویر
۷۰۷	فهرست‌ها
۷۰۹	نام‌های کسان
۷۱۵	مکان‌های جغرافیایی
۷۱۹	اسامی کتاب‌ها و نشریات
۷۲۱	اصطلاحات حقوقی و مدنی

مقدمه

از آغاز انتشار دین اسلام در سرزمین ایران، تقریباً تا اوایل سده سیزدهم هجری و حتی نیم قرن پس از آن مناسبات حقوقی و روابط اجتماعی مردم این سرزمین بر مبنای دستورات فقهی و تشخیص و اجتهاد فقها صورت می‌گرفته و اگرچه پادشاهان و فرمانروایان و حاکمان در ادوار گوناگون به تناسب قدرتی که داشته‌اند در امور مختلف و رتق و فتق منازعات بین مردم دخالت ورزیده و مبادرت به اجرای احکام نموده‌اند اما اکثر این احکام همان آرای بود که در محضر فقها و مجتهدان صادر می‌گردیده و با هماهنگی آنان اجرا می‌شده است. در واقع غیر از موارد مربوط به اجرای احکام فقط در برخی امور نادر از جمله قتل‌های عمدی، پادشاهان و حکام عرف خود را ملزم به دخالت دانسته‌اند. اما نباید نهفت به سبب استنباط‌های مختلف و متضاد از احکام اسلام و آرا و نظریات متفاوت فقها در امور واحد، گاه اختلافاتی بین اصحاب دعوی به وجود می‌آمد.

از اواسط دوران صفویه و با ورود سیاحتگران اروپایی و سفر برخی ایرانیان به اروپا اندک اندک مردم این سوی جهان با دنیای غرب و مباحث حقوقی و قانونی آن کشورها آشنایی یافته و به‌ویژه پس از استقرار پادشاهی قاجار و وقوع نبردهای طولانی بین ایران و روسیه که منجر به انعقاد دو معاهده ننگین گلستان و ترکمان‌چای گردید، در قدم نخست روشنفکران و آشنایان تمدن نوظهور غرب به فکر علل و بررسی این حوادث افتاده و گروهی از اینان به تدریج با مباحث حقوقی و به‌خصوص حقوق اساسی آشنا شده و اندیشه ترجمه و تدوین و تنظیم لوایح حقوقی و قانونی مناسب با کشور ایران در آنان پدید آمد، به این امید که توده مردم اندک اندک با حقوق خود آشنا شده و برای دستیابی به آن به مبارزه برخیزند.

گروهی از اینان با ترجمه برخی قوانین و مقررات و مباحث و حقوقی و جزائی کشورهای اروپایی از زبان‌های فرانسوی، ترکی و عربی و نشر آنها به تدریج مجموعه‌های گرانقدری تدارک دیدند که برخی از آنها مورد توجه خاص شاهان قاجار مخصوصاً ناصرالدین شاه قرار گرفت. ناصرالدین شاه با داشتن

روحیه‌ای متضاد، از یکسو سعی در تحکیم موقعیت مستبدانه خود داشت و از سوی دیگر برای نخستین بار او بود که در مقام سردمدار کشور در دوران سلطنت خود سه‌بار به کشورهای غربی سفر کرد و با آداب و رسوم و مقررات رایج آن کشورها آشنایی پیدا کرد و آرزو داشت ایران نیز در جاده ترقی و تعالی سیر کند به شرط آنکه به استبداد خودکامه او لطمه‌ای وارد نسازد، تضادی که هیچ‌گاه راه حلی پیدا نکرد. او خود سفارش ترجمه برخی کتب حقوقی و قانونی را به روشنفکران و مترجمان نزدیک به دربار می‌داد. غیر از آنان، کسان دیگری که البته ارتباط نزدیک با دستگاه حکومت نداشتند نیز به انگیزه‌های شخصی و وطنی به ترجمه اینگونه آثار پرداختند. از این گروه کسانی چون میرزا صالح شیرازی، میرزا فتحعلی آخوندزاده، میرزا آقاخان کرمانی، میرزا ملکم خان و امین‌الملک صاحب رساله مجدییه و چندتن دیگر که با اندیشه‌های غربی آشنایی پیدا کرده و یا سفرهایی به آن سوی جهان داشتند در باب نظام‌های سیاسی، مباحث حقوقی و مطالبی از این دست در رساله‌ها، سفرنامه‌ها و کتاب‌های خود نکات مفصلی را مطرح ساختند. برخی از اینان به ترجمه متون قانونی و قوانین رایج در کشورهای غربی پرداخته و پس از ترجمه و تهذیب، اجرای آن را به شاه پیشنهاد می‌نمودند، البته این کوشش‌ها در قدم اول تأثیر عملی چندانی نداشت، اما سبب آشنایی اجزای حکومت و اقشار مردم با حکومت قانون و رژیم مشروطه و محدود شدن قدرت شاه شده بود.

به دنبال این تحولات در دوران ناصرالدین شاه نخست مجلس مصلحت‌خانه پدید آمد که در اصلاح کارهای مملکت می‌کوشید. سپس «دیوان‌خانه عدلیه» برای رسیدگی به شکایات مردم دایر و قانون «کتابچه دستورالعمل دیوان خانه اعظم» به تصویب شاه رسید و بلافاصله کار خود یعنی رسیدگی به دعاوی مردم را شروع کرد، از پرونده‌ها و شکایاتی که در دیوان‌خانه اعظم عدلیه مورد رسیدگی قرار گرفته مجلداتی در سازمان اسناد ملی ایران و نیز در کتابخانه کاخ گلستان نگهداری می‌شود که تاکنون مع‌الاسف شناسایی و تحلیل گسترده‌ای از آنها صورت نگرفته و البته برای تدوین و نگارش تاریخ حقوق جدید ایران پژوهش و واری این پرونده‌ها از اولویت خاص برخوردار است.

کار ترجمه و حتی نگارش قوانین و کتب حقوقی و سیاسی مرتبط با آن همچنان ادامه و گسترش یافت، به‌ویژه با برپائی رژیم مشروطه، کسان بیشتری به این مهم توجه نشان دادند؛ چنانکه محمدعلی ذکاء‌الملک فروغی در سال ۱۳۲۶ق رساله‌ای در حقوق اساسی به نام «آداب مشروطیت دول» به چاپ رساند و مصطفی منصورالسلطنه عدل سال بعد رساله‌ای موسوم به «حقوق اساسی یا اصول مشروطیت» تألیف و منتشر کرد. فروغی در رساله خود از وظایف مجلس به وضوح سخن رانده است. با گشایش مجلس شورای ملی شور و شوق فراوانی در نمایندگان برای تنظیم و تصویب قوانین جدید پدید آمد؛ چنانکه در دوره‌های دوم و سوم و چهارم مجلس دوازده قانون مهم به شرح زیر به تصویب رسید:

۱. قانون موقت اصول تشکیلات عدلیه، مصوب ۲۱ رجب ۱۳۲۹ق، دوره دوم مجلس.
۲. قانون اصول محاکمات حقوقی، مصوب ۱۹ ذیقعد ۱۳۲۹ق، دوره دوم.
۳. قانون محاکم تجارت، مصوب ۲۴ شعبان ۱۳۳۳ق، دوره سوم.
۴. قانون موقت امتحان حکام و صاحب‌منصبان و اجزا و مستخدمین عدلیه، مصوب ۱۶ ذیقعد ۱۳۴۰ق، دوره چهارم مجلس.
۵. قانون موقت رسیدگی به شکایات از احکام صادره محاکم شرعیه، مصوب ۲۵ ذیحجه ۱۳۴۰ق، دوره چهارم.

۶. تعیین مجازات اداری برای عدم رعایت اصول محاکمات حقوقی، مصوب ۲ محرم ۱۳۴۱ق، دوره چهارم.
۷. تأسیس محاکم صلح، مصوب ۲ محرم ۱۳۴۱ق، دوره چهارم.
۸. قانون ثبت اسناد و املاک، مصوب ۲۴ شعبان ۱۳۴۱ق، دوره چهارم.
۹. قانون راجع به اشخاص که مال غیر را انتقال یا تملک می‌کنند، مصوب ۶ شوال ۱۳۴۱ق، دوره چهارم.
۱۰. قانون راجع به تقسیم محاکم ابتدائی، مصوب ۷ شوال ۱۳۴۱ق، دوره چهارم.
۱۱. قانون راجع به تصرفات در قانون اصول محاکمات حقوقی، مصوب ۷ ذیقعدہ ۱۳۴۱ق، دوره چهارم.
۱۲. قانون راجع به تصرفات در قانون اصول محاکمات حقوقی، مصوب ۷ ذیقعدہ ۱۳۴۱ق، دوره چهارم.

کتاب حاضر مجموعه‌ای برگزیده از لوایح قانونی و پیشنهادی است که از اواسط دوره قاجار به بعد به‌خصوص در دوران طولانی پادشاهی ناصرالدین‌شاه ترجمه و تدوین شده و اکثر آنها برای اجرا به شاه پیشنهاد گردیده است. طبعاً در دوران قبل از انقلاب مشروطه، لوایح قانونی هنگامی رسمیت می‌یافته که مورد قبول و تصویب شاه قرار می‌گرفت. ازجمله این لوایح که شاه دستور اجرای آن را صادر کرد یکی قانونی بود که کنت دومونت فرت ایتالیائی اولین رئیس نظمیه ایران آن را تدوین کرد و با همکاری یاران ایرانی خود آن را به فارسی ترجمه کرد و به ناصرالدین شاه تقدیم داشت و شاه با خط خویش حاشیه‌ای بر صفحه اول آن نگاشت و رسمیت آن را به همه ابلاغ نمود. بخش بیشتر مندرجات قانون کنت مشتمل بر موادی حاوی قانون مجازات است و برای مجرمان، مجازات‌های گوناگون در نظر گرفته است. ازجمله قوانین دیگر که به تصویب شاه رسید، قانون ثبت املاک بود که آن را میرزا علی خان امین‌الدوله از رجال روشنفکر و ترقی‌خواه آن عهد تدارک دیده و ده سال قبل از کشته شدن ناصرالدین شاه رسمیت آن به دوائر مختلف دولتی ابلاغ گردیده بود.

مجموعه فعلی حاصل تحقیقات چندین ساله نویسنده این سطور است. برای این پژوهش، نخست رساله‌ها و جنگ‌ها و دفاتر موجود در کتابخانه مجلس با دقت واری و رساله‌های حقوقی و قانونی آنها استخراج شده است. در مرحله بعد با جستجو در فهرس کتابخانه‌های دیگر چون کتابخانه مرکزی دانشگاه، کتابخانه ملی و ملک به منابع و مآخذ دیگر و تازه‌تری دست یافتیم و از بین تمامی آثار گرد آمده، مهم‌ترین آنها را در این کتاب جای دادیم. امید است توفیق تدوین مجلد دیگر این اثر از جمع‌سایر آثار به دست آمده فراهم گردد.

این مجلد حاوی دو بخش و ۲۳ قسمت است: بخش اول مفصل‌تر و حاوی رساله‌های قانونی و حقوقی است که پیش از انقلاب مشروطه تدوین و ترجمه شده و مشتمل بر ۱۸ قسمت است و اکثر آنها، مجموعه‌ها و دفاتر قانونی است که در اساس به منظور اجرا در کشور تهیه شده و به عرض شاه رسیده است. مجموعه اینگونه رساله‌ها با محتوای حقوقی، بسی بیشتر است و نوشته‌های متعدد کسانی چون میرزاملک‌خان و کسان دیگر را نیز شامل می‌شود، اما از نقل آن در این‌جا خودداری شده، و در صورت ضرورت در مجلدی جداگانه این آثار نیز تدوین و عرضه خواهد شد. برای نمونه به رساله مفصل

رستم‌الحکما مؤلف کتاب مشهور *رستم‌التواریخ* اشاره می‌کنیم که تحت عنوان «قانون سلطنت» در اوایل دوره قاجار به رشته نگارش درآمده است.

بخش دوم مختص دوران مشروطه و رسالات تدوین‌شده پس از انقلاب مشروطیت است. این بخش کوتاه‌تر و صرفاً حاوی ۵ قسمت است. یکی از مهم‌ترین و خواندنی‌ترین قسمت‌های این بخش، قانون روابط مالک و زارع در خطه شمال ایران است که آن را یکی از دانشمندان گیلانی به منظور تنظیم روابط مالکان و کشاورزان گیلانی و براساس عرف و عادت‌های مرسوم آن منطقه و با دیدگاهی نو تدوین کرده و انصافاً به خوبی از عهده برآمده است. قانون فوق در سال اول مشروطه نوشته شده و در همان سال به چاپ سنگی رسیده است. قسمت دیگر اسناد تغییرات سازمان دادگستری ایران در اوائل عصر رضاشاه به کوشش داور است. این اسناد نشان‌دهنده تلاش داور وزیر عدلیه به منظور ایجاد تغییرات اساسی در تشکیلات دادگستری کشور است و بخش بیشتر آن از آرشیو کتابخانه مجلس به دست آمده است.

با جستجوی دقیق‌تر در همه اسناد موجود در کتابخانه‌ها و مراکز اسناد و بایگانی وزارت امور خارجه و کاخ گلستان، مدارک بیشتر و شاید مهم‌تری به دست خواهد آمد. باید گفت برای نگارش تاریخ موثق حقوق و قانون در ایران از عصر قاجار تاکنون ضرورت دارد همه این اسناد فراهم شده و موجودی سازمان‌های یادشده به دقت واریسی شود تا براساس آنها پژوهش دقیق و قابل استنادی برای تحولات حقوق در ایران ۲۰۰ سال اخیر مدون گردد. آنچه در دهه‌های اخیر در این خصوص نگاشته شده اکثراً مبتنی بر منابع تاریخی و نوشته‌هاست و کمتر به اسناد و مدارک توجه شده است.

برای آنکه محتوای رساله‌ها و مقاله‌های بیست‌وسه گانه این اثر به درستی شناخته شود مقدمه‌ای مفصل و مستقل برای هر یک نوشته شده که در آغاز هر قسمت قرار گرفته است. این مقدمه‌ها حاوی معرفی متن رساله‌ها، شناسایی نویسنده و احياناً مترجمان و توصیف نسخه‌های خطی موجود و دست‌نویس‌هایی است که نگارنده از آنها بهره‌مند بوده است. از این رو در مقدمه کتاب از ورود در این مباحث خودداری کرده و خواننده گرامی را به مطالب مندرج در مقدمه هر قسمت حواله می‌دهیم. در این جا باید از انتشارات موقوفات دکتر محمود افشار سپاسگزاری نمایم که کتاب را به خوبی و آراستگی و زیبایی به جامعه کتاب‌خوان عرضه می‌دارد.

تهران - اول مهرماه ۱۳۹۶

سید علی آل‌داود